

Instytut Pamięci Narodowej - Wrocław

<http://wroclaw.ipn.gov.pl/wro/archiwa/zasob/31248,Informacja-o-zasobie-archiwalnym-Instytutu-Pamieci-Narodowej-Oddzial-we-Wroclawiu.html>
2018-07-19, 13:19

Informacja o zasobie archiwalnym Instytutu Pamięci Narodowej Oddział we Wrocławiu

Archiwum w oddziale IPN we Wrocławiu (jako Oddziałowe Biuro Udostępniania i Archiwizacji) powstało w grudniu 2000 r. Prace związane z gromadzeniem zasobu archiwalnego Oddział Instytutu Pamięci Narodowej we Wrocławiu podjął już w końcu 2000 r. Polegały one na typowaniu przez archiwistów Biura materiałów archiwalnych w archiwach zakładowych instytucji zobowiązanych na mocy ustawy o IPN do ich przekazania. Działalność tę prowadzono szczególnie intensywnie do 2004 r. W tym okresie pracownicy OBUiAD delegowani byli do archiwów: Urzędu Ochrony Państwa, sądów i prokuratur powszechnych i wojskowych, aresztów śledczych, zakładów karnych, komend wojewódzkich Policji na terenie Dolnego Śląska i Opolszczyzny. Podjęto też współpracę z Filią nr 2 Archiwum Wojsk Lądowych we Wrocławiu, mającą na celu przygotowanie do przekazania zgromadzonej tam dokumentacji sądów i prokuratur wojskowych.

W chwili obecnej najszerzej zakrojone prace związane z typowaniem dokumentacji podlegającej przekazaniu trwają w archiwach komend wojewódzkich Policji w Opolu i we Wrocławiu.

Zasób archiwalny Oddziału IPN we Wrocławiu wg instytucji przekazujących (stan na dzień 31 grudnia 2014 r. - wielkość w metrach bieżących)

Instytucje przekazujące materiały archiwalne	Wielkość w mb
ABW (UOP)	1553,3
Policja	652,88
Policja (materiały paszportowe)	5759,91
Więziennictwo	169,56
OKŚZpNP	113,93
Archiwa państwowe	29,99
Archiwa wojskowe	141,24
Straż Graniczna	38,83
Organy administracji publicznej	1077,3
Sądy i prokuratury powszechne	251,11
Sądy i prokuratury wojskowe	16,09
Dary i kolekcje prywatne	40,42
RAZEM	9844,81

Zasób kartoteczny

Nazwa kartoteki
Kartoteka ogólnoinformacyjna WUSW Opole
Kartoteka odtworzeniowa WUSW Opole
Kartoteka zagadnieniowa KWMO Opole
Kartoteka czynnych rejestracji/zainteresowań WUSW Opole
Kartoteki pomocnicze tematyczne WUSW Opole
Kartoteka ogólnoinformacyjna WUSW Wrocław
Kartoteka odtworzeniowa WUSW Wrocław
Kartoteka zagadnieniowa KWMO Wrocław
Kartoteka czynnych rejestracji/zainteresowań WUSW Wrocław
Kartoteki pomocnicze tematyczne WUSW Wrocław
Kartoteka funkcjonariuszy MO WUSW Opole
Kartoteka funkcjonariuszy MO WUSW Wrocław
Kartoteka funkcjonariuszy UB/SB WUSW Opole
Kartoteka funkcjonariuszy UB/SB WUSW Wrocław
Kartoteka poległych funkcjonariuszy UB/SB i MO KWMO Wrocław
Kartoteka funkcjonariuszy Służby Więziennej po b. OZZK we Wrocławiu
Kartoteka paszportowa WUSW Wrocław
Kartoteka paszportowa WUSW Wałbrzych
Kartoteka paszportowa WUSW Legnica
Kartoteka paszportowa WUSW Jelenia Góra
Kartoteka paszportowa ucieczek (numerów ZU / EAOP) WUSW Opole
Kartoteka paszportowa emigracji (numerów E / EAOP) WUSW Opole
Kartoteka paszportowa WUSW Opole (Pz-27)
Kartoteka paszportowa WUSW Opole (Pz-35, przejęto zakres A-Sk)
Kartoteki osobowe Śląskiego Okręgu Wojskowego z Archiwum Wojsk Lądowych - Filii Nr 2 we Wrocławiu
Kartoteki tematyczne dotyczące II wojny światowej i okresu powojennego b. OKŚZpNP Wrocław
Kartoteki tematyczne dotyczące II wojny światowej i okresu powojennego b. OKŚZpNP Opole
Karty inwentarzowe wykonane do materiałów administracyjnych b. SB WUSW Wrocław
Karty inwentarzowe książeczek żeglarskich WUSW Wrocław
Karty inwentarzowe do akt działu I-IV i administracyjnych KWMO/WUSW: Wrocław, Jelenia Góra, Legnica, Wałbrzych
Karty inwentarzowe do akt działu I-IV KWMO/WUSW Opole

Nazwa kartoteki
Razem 971,09 mb

Zasób aktowy

Zakres terytorialny zgromadzonej dokumentacji obejmuje byłe województwa: wrocławskie, opolskie, legnickie, wałbrzyskie i jeleniogórskie. Biorąc pod uwagę aktotwórców i specyfikę zgromadzonych archiwaliów można podzielić je na następujące grupy:

I. Materiały archiwalne UB i SB oraz materiały operacyjne WOP, WSW i WSW JW MSW:

1. Materiały operacyjne:

1.1. Akta osobowych źródeł informacji (OZI) – czyli osób pozyskanych przez SB do współpracy, wykorzystywanych w celach wykrywania, rozpoznania i zapobiegania wrogiej działalności, poprzez dostarczanie w sposób tajny informacji. Początkowo rozróżniano kilka kategorii agentury, m.in.: agent, informator, rezydent. W 1960 r. wprowadzono kategorię „tajny współpracownik” (TW), w ramach której połączono te obowiązujące poprzednio. Zazwyczaj akta TW składają się z teczek personalnej i teczek pracy. Zawarta jest w nich dokumentacja określająca dane osobowe współpracownika i jego rodziny, podstawę i cel pozyskania do współpracy, przebieg i przyczyny jej zakończenia (wylimitowania TW), doniesienia, materiały kontroli TW i opinie oficera prowadzącego, a w zależności od warunków współpracy - formy wynagrodzeń oraz możliwości podjęcia współpracy w przyszłości.

Do tego typu akt należy też dokumentacja kandydatów na tajnych współpracowników (kTW), kontaktów operacyjnych (KO), kontaktów służbowych (KS), konsultantów (Kons.), właścicieli lokali kontaktowych (LK) i mieszkań konspiracyjnych (MK).

Sygnatura twórcy: I – [oznaczenie cyfrowe] (akta SB), Iw – [oznaczenie cyfrowe] (akta WOP, WSW i WSW JW MSW).

1.2. Akta spraw operacyjnych – obejmują szereg kategorii spraw, w ramach których gromadzono materiały inwigilacyjne dotyczące osób (tzw. figurantów spraw) lub grup prowadzących wrogą działalność, podejrzanych o jej prowadzenie, bądź – zapobiegawczo – osób, w stosunku do których istniała uzasadniona obawa, że mogą podjąć taką działalność w chwili powstania sprzyjających ku temu warunków. Informacje gromadzono, wykorzystując tajnych współpracowników oraz poprzez działania operacyjne, takie jak: obserwacja bezpośrednia, przegląd i kopiowanie korespondencji, stosowanie podsłuchów i podglądów. Oprócz dokumentów stanowiących rezultat tych przedsięwzięć, w aktach spraw operacyjnych znajduje się także dokumentacja analityczno-kontrolna: charakterystyki figurantów, plany operacyjnych przedsięwzięć, postanowienia. W zasobie archiwalnym OBUiAD we Wrocławiu tego rodzaju akta są reprezentowane przede wszystkim przez: Sprawy Operacyjnego Sprawdzenia (SOS), Sprawy Operacyjnego Rozpracowania (SOR), Sprawy Operacyjnej Obserwacji (SOO) i Kwestionariusze Ewidencyjne (KE). Różnią się one podejmowanymi działaniami operacyjnymi oraz ich skalą, w zależności od stopnia przekonania wszczynających je funkcjonariuszy SB co do prowadzenia przez figurantów wrogiej działalności oraz oceny realnego zagrożenia wynikającego z niej dla istniejącego ustroju.

Sygnatura twórcy: II - [oznaczenie cyfrowe] (akta SB), IIw - [oznaczenie cyfrowe] (akta WOP, WSW i WSW JW MSW).

1.3 Akta postępowań przygotowawczych - zawierają dokumentację zbliżoną tematycznie i formalnie do akt spraw operacyjnych, wykorzystywaną jednakże w celach śledczych, z możliwością sporządzenia na jej podstawie aktu oskarżenia osoby podejrzanej o wrogą działalność i skierowania go do właściwego sądu. Typowe dokumenty występujące w tego rodzaju aktach stanowią m.in.: doniesienia informatorów, postanowienie o wszczęciu/zawieszeniu/zakończeniu śledztwa, protokół rewizji, kwestionariusze personalne wraz z protokołami przesłuchania świadków i podejrzanego, postanowienie o przedstawieniu zarzutów, postanowienie o tymczasowym aresztowaniu, zdjęcia sygnalityczne, raport o przeprowadzonym dochodzeniu, odpisy aktu oskarżenia i wyroku sądowego, dokumentacja manipulacyjna.

Sygnatura twórcy: III - [oznaczenie cyfrowe] (akta SB), IIIw - [oznaczenie cyfrowe] (akta WOP, WSW i WSW JW MSW).

1.4. Akta spraw obiektowych i zagadnieniowych - prowadzonych w celu wykrycia dywersyjnej, sabotażowej, szpiegowskiej i innej działalności antypaństwowej obcych wywiadów i opozycji demokratycznej oraz operacyjnej kontroli różnych środowisk i imprez. Sprawy te prowadzone były w teczkach obiektowych lub zagadnieniowych (od 1960 r. zrezygnowano z tego rozróżnienia i zalecono prowadzenie wyłącznie spraw obiektowych), zakładanych na wrogie instytucje i organizacje zagraniczne, instytucje kościelne i związki wyznaniowe, obiekty specjalne oraz mające kluczowe znaczenie dla gospodarki narodowej (zakłady przemysłowe, przedsiębiorstwa handlowe), a także środowiska podejrzane o prowadzenie wrogiej działalności. W aktach spraw obiektowych znajdują się m.in. charakterystyki kontrwywiadowcze, analizy zagrożeń, odpisy doniesień agenturalnych, protokoły przesłuchań świadków i podejrzanych, plany operacyjnych przedsięwzięć oraz dokumentacja podejmowanych działań operacyjnych. Sygnatura twórcy: IV - [oznaczenie cyfrowe] (akta SB), IVw - [oznaczenie cyfrowe] (akta WOP, WSW i WSW JW MSW).

2. Akta osobowe:

2.1. Akta osobowe funkcjonariuszy UB i SB - zawierają dane personalne funkcjonariusza i jego rodziny, materiały opiniodawcze (tzw. kontrola specjalna), dokładne dane dotyczące przebiegu służby, odbytych szkoleń i kursów, pobieranego wynagrodzenia oraz charakterystyki i opinie służbowe wystawione przez przełożonych. Do akt funkcjonariuszy, którzy naruszyli wewnętrzne przepisy MSW lub dopuścili się wykroczeń, bądź przestępstw, dołączona została dokumentacja postępowań dyscyplinarnych i śledztw.

Sygnatura twórcy: V - [oznaczenie cyfrowe].

2.2. Akta osobowe pracowników cywilnych resortu spraw wewnętrznych - zawierają dane personalne pracownika i jego rodziny, materiały opiniodawcze (tzw. kontrola specjalna), dokładne dane dotyczące przebiegu pracy i pobieranego wynagrodzenia oraz opinie przełożonych.

Sygnatura twórcy: VII - [oznaczenie cyfrowe].

3. Tzw. materiały administracyjne:

3.1. Dokumentacja analityczna, sprawozdawcza i kancelaryjna – stanowi niezwykle cenny materiał źródłowy. Jest zbiorem przepisów, rozkazów i dokumentów organizujących oraz obrazujących pracę jednostek i komórek organizacyjnych UB i SB, jak również umożliwiających jej kontrolę. Pozwala odtworzyć strukturę i zasady działania aparatu represji oraz kierunki i zakres podejmowanych przez jego funkcjonariuszy spraw operacyjnych. Z jednej strony normalizuje i reasumuje działalność operacyjną, z drugiej zaś pełni wobec niej funkcję pomocniczą, umożliwiając jej prowadzenie od strony administracyjno – technicznej. Wyżej wymienione rodzaje dokumentacji zgromadzone w OBUiAD we Wrocławiu oznaczone zostały przez twórców sygnaturami złożonymi, składającymi się z numeru spisu akt przekazanych do archiwum Wydziału „C” i numeru pozycji l.p., pod jaką wpisano akta w tymże spisie.

3.2. Tzw. faktologie – charakterystyki (opracowania faktograficzne) sporządzane na podstawie analizy akt operacyjnych, poświęcone działalności nielegalnych organizacji, oddziałów zbrojnych itp. Znajdują się w nich informacje dotyczące składu, działalności danej organizacji i stosowanych wobec niej działań operacyjnych. Faktologie były podstawą tworzenia opracowań monograficznych i syntetycznych.

Sygnatura twórcy: nr [oznaczenie cyfrowe]

4. Akta paszportowe – składają się na nie przede wszystkim wnioski paszportowe osób ubiegających się o paszport na wyjazd prywatny lub służbowy. W wielu przypadkach występuje w nich korespondencja sprawdzająca osobę ubiegającą się o zgodę na wyjazd – charakterystyki, opinie z zakładów pracy, notatki służbowe, zastrzeżenia wyjazdów zagranicznych. Akta paszportowe zawierają informacje o celu podróży i rodzaju dokumentu upoważniającego do wyjazdu za granicę i powrotu do kraju (paszport, dokument podróży, paszport konsularny). Zdarza się, że dołączone są do nich dokumenty dotyczące zmiany obywatelstwa. Bardzo szczegółowe dane personalne osoby starającej się o paszport i jej rodziny stanowią cenne źródło do badań genealogicznych. Szczególnie interesujący jest liczący kilkaset metrów bieżących zbiór akt paszportowych osób narodowości żydowskiej, które po II wojnie światowej wyemigrowały z terenu Dolnego Śląska do Izraela.

Sygnatura twórcy: EAJG [oznaczenie cyfrowe] – akta paszportowe WUSW w Jeleniej Górze, EALG [oznaczenie cyfrowe] – akta paszportowe WUSW w Legnicy, EOP [oznaczenie cyfrowe] lub EAOP [oznaczenie cyfrowe] – akta paszportowe WUSW w Opolu, EAWB [oznaczenie cyfrowe] – akta paszportowe WUSW w Wałbrzychu, EWR [oznaczenie cyfrowe] lub EAWR [oznaczenie cyfrowe] – akta paszportowe WUSW we Wrocławiu.

II. Materiały archiwalne MO wytworzone do 1954 r.

1. Akta osobowe funkcjonariuszy MO – zawierają dokumentację analogiczną do tej, która występuje w aktach osobowych funkcjonariuszy UB i SB.

Sygnatura twórcy: VI – [oznaczenie cyfrowe], VIII – [oznaczenie cyfrowe] lub M – [oznaczenie cyfrowe].

2. Tzw. materiały administracyjne – dokumentacja analityczna, sprawozdawcza i kancelaryjna o charakterze zbliżonym do tego rodzaju materiałów wytwarzanych przez UB oraz SB i oznaczona analogicznymi sygnaturami.

III. Akta powszechnych i wojskowych jednostek organizacyjnych prokuratury:

1. Akta główne i podręczne prowadzonych dochodzeń i śledztw – dotyczą spraw osób represjonowanych z motywów politycznych i zawierają dokumentację typową, m.in. postanowienia o: wszczęciu dochodzenia/śledztwa, przedstawieniu zarzutów, tymczasowym aresztowaniu, protokoły przesłuchania świadków i podejrzanych, protokoły przeszukania mieszkania, wykazy dowodów rzeczowych. Do akt podręcznych, pozostawianych w prokuraturze po przekazaniu sprawy do sądu, dołączano odpis aktu oskarżenia i wyroku.

2. Dokumentacja o charakterze analityczno-sprawozdawczym i organizacyjnym – reprezentowana przez stosunkowo nieliczne dokumenty takie jak: analizy i informacje dotyczące sytuacji społeczno-politycznej, sprawozdania z kontroli zakładów przemysłowych w zakresie przestrzegania dyscypliny pracy w okresie stanu wojennego, zarządzenia i wytyczne dotyczące m.in. udziału prokuratur w zwalczaniu przestępstw politycznych.

IV. Akta sądów powszechnych i wojskowych:

1. Akta spraw karnych – najcenniejsze dotyczą osób represjonowanych z motywów politycznych i oprócz dokumentacji przekazywanej przez prokuratury z aktem oskarżenia, zawierają typowe materiały procesowe takie jak: postanowienie o zatwierdzeniu aktu oskarżenia, protokół rozprawy głównej, sentencję wyroku, dokumenty dotyczące rozpatrywanych wniosków rewizyjnych. W aktach spraw karnych znajduje się również dokumentacja nadzoru sądowego nad wykonaniem kary. Nieodłączną i największą zarazem część składową zespołów archiwalnych prokuratur i sądów wojskowych, zgromadzonych przez OBUiAD we Wrocławiu stanowią akta postępowań i spraw dotyczących przestępstw pospolicznych i kryminalnych. W skład tych zespołów wchodzi również środki ewidencyjne, dokumentacja kancelaryjna oraz akta osobowe prokuratorów, sędziów i pracowników cywilnych.

2. Akta spraw cywilnych – stanowią dokumentację rozpatrywania przez sądy grodzkie, powiatowe i rejonowe wniosków o stwierdzenie zgonu i uznanie za zmarłe osób, które poniosły śmierć lub zginęły wskutek prowadzenia działań wojennych w latach 1939-1945. Do wniosków, w charakterze dowodowym, dołączane były niejednokrotnie ciekawe dokumenty i zeznania świadków, dotyczące tragicznych losów, jakie w czasie wojny stały się udziałem obywateli polskich różnych narodowości.

3. Akta spraw o uznanie nieważności orzeczeń skazujących i przyznanie odszkodowań za bezpodstawne pozbawienie wolności – rozpatrywanych przez sądy okręgowe na podstawie ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz. U. Nr 34, poz. 149 z późn. zm.). Akta dotyczą represji z motywów politycznych, jakich dopuszczali się na

obywatelach polskich funkcjonariusze wymiaru sprawiedliwości oraz polskich organów bezpieczeństwa państwa i NKWD. Zawierają m.in. niezwykle cenne zeznania osób represjonowanych i świadków oraz oryginały i kopie dokumentów potwierdzających fakty prześladowań.

V. Akta jednostek organizacyjnych więziennictwa:

1. Akta penitencjarne – dotyczą osób represjonowanych z motywów politycznych osadzonych w zakładach karnych, aresztach śledczych i ośrodkach odosobnienia. Zawarta w nich dokumentacja obrazuje przebieg odbywania kary. W jej skład wchodzi m.in.: odpis postanowienia o tymczasowym aresztowaniu/internowaniu lub wyroku, ewidencja jednostek organizacyjnych więziennictwa, w których osadzony przebywał w czasie odbywania kary, opinie i notatki służbowe na temat jego zachowania, książka zdrowia skazanego i tymczasowo aresztowanego, prośby, skargi i wnioski kierowane do władz więziennych, ewidencja korespondencji prywatnej i widzeń. Nierzadko do akt penitencjarnych załączano korespondencję prywatną i grypsy zatrzymane przez funkcjonariuszy więziennictwa.

2. Środki ewidencyjne – służące rejestracji osób osadzonych w jednostkach organizacyjnych więziennictwa na Dolnym Śląsku w latach 1945-1968.

3. Akta osobowe funkcjonariuszy więziennictwa – którzy zakończyli służbę do dnia 31 grudnia 1956 r. Zawierają dokumentację analogiczną do tej, która występuje w aktach osobowych funkcjonariuszy UB i SB.

4. Akta wytworzone przez organy więziennictwa w latach 1945-1956 – stosunkowo nieliczna grupa materiałów archiwalnych zawierających dokumentację o charakterze administracyjnym (sprawozdawczą, kancelaryjną, finansową, techniczną i in.)

VI. Akta b. Okręgowych Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Opolu i we Wrocławiu:

1. Akta własne – wytworzone w toku prac Komisji. Należy do nich dokumentacja sprawozdawcza, analityczna, kancelaryjna i badawcza (np. sporządzone na podstawie materiałów archiwalnych kartoteki: zgonów robotników przymusowych, zbrodniarzy niemieckich, kwerend archiwalnych), wytyczne Głównej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu oraz korespondencja związana z prowadzoną przez Komisję działalnością merytoryczną i sprawami osobowymi pracowników.

2. Akta nabyte – wytworzone przez inne instytucje, przejęte przez Komisje i wykorzystywane w ich pracach materiały archiwalne, wśród których znajdują się m.in.: dokumenty dotyczące funkcjonariuszy Gestapo i SA, robotników przymusowych pracujących na rzecz III Rzeszy oraz osób osadzonych w więzieniach i obozach hitlerowskich (m.in. kartoteki i listy imienne), jak również dokumentacja fotograficzna dotycząca zbrodni hitlerowskich popełnionych w czasie II wojny światowej na ludności polskiej i żydowskiej.

VII. Zbiory, kolekcje - materiały przekazane przez osoby prywatne. W ich skład wchodzi m.in. zbiory wspomnień, relacji i dokumentów dotyczących okresu okupacji, lat powojennych i PRL, nagrania komunikacji operacyjnej funkcjonariuszy SB i ZOMO dokonane metodą nasłuchu radiowego, ulotki, plakaty, publikacje, wydawnictwa bezdebitowe. Szczególnie cenną część tego zbioru, obejmującą 7,20 mb akt, stanowi spuścizna naukowa historyka dr. Romana Korab-Żebryka, autora licznych publikacji poświęconych przede wszystkim dziejom Polskiego Państwa Podziemnego na Wileńszczyźnie oraz postaci Komendanta Głównego AK, gen. Stefana Roweckiego „Grota”